

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 11 Issue 1, p. 347-360, February 2019

DOI: 10.9737/hist.2019.720

Makalenin Geliş Tarihi: 4.12.2018 – Kabul Tarihi: 22.01.2019

Savaş Ekonomisi: İnebahtı'ya Giden Yolda İspanyol Monarşisi'nin Mali Hazırlıkları*

War Economy: Fiscal Preparations of the Spanish Monarchy on the Way to Lepanto

Dr. Hüseyin Serdar TABAKOĞLU

ORCID No: 0000-0003-2381-2610

Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü - Kırklareli

Volume 11
Issue 1
February
2019

Öz: 1560 Cerbe Deniz Savaşı'nda İspanyol filosunun Osmanlı donanması tarafından büyük ölçüde imha edilmesi İspanyol Monarşisi'nin Akdeniz stratejisi bakımından bir dönüm noktası olmuş ve İspanya Kralı II. Felipe Osmanlı denizgücünü mücadele edebilmek için güçlü bir donanma inşa edilmesini emretmişti. Buna karşılık kısa sürede İspanya'nın olağan gelirleri ile bu masrafların altından kalkamayacağı anlaşılmış ve ek gelir arayışlarına gidilmişti. Bu ek mali tedbirlerin başında soylular, din adamları ve önde gelen Kastilya şehirlerinin temsil edildiği Kastilya Meclisi'nden ek vergi talebinde bulunmak geliyordu. 1560-1571 döneminde İspanya'nın donanma hazırlıkları için kullandığı bir diğer kaynak Katolik Kilisesi'nin Hıristiyanlığın düşmanlarıyla savaşma şartı ile İspanyol yönetimine bıraktığı cruzada, excusado ve subsidio vergileriydi. İspanyol Monarşisi'ne bağlı Napoli ve Sicilya krallıkları da Akdeniz'deki savaş harcamalarına destek olmaktadır. Bunlara ek olarak, İspanyol denizgücünün gerektirdiği ek mali ihtiyaç borçlanma yoluyla kapatılmaktaydı. Neticede İspanya'nın 1560 yılından itibaren on yıl boyunca denizgücüne önemli kaynak aktarmasının bir sonucu olarak İspanyol donanmasının müttefikleriyle beraber 1571 İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlı kuvvetlerinin karşısına çıkabilecek bir güç haline gelmesi mümkün olabilmişti.

Anahtar Kelimeler: İspanya, II. Felipe, Cerbe, İnebahtı, maliye, servicio, cruzada, excusado, subsidio.

Abstract: The destruction of the Spanish fleet at the Battle of Djerba in 1560 was a turning point for the Spanish strategy towards the Mediterranean and thus Philip II, King of Spain ordered the construction of a strong armada in order to compete with the Ottoman seapower. However, before long, it was understood that Spain could not overcome these expenses with ordinary royal revenues and for that reason, they started to look for additional sources of income. Foremost among these financial measures was to ask additional taxes from the Cortes de Castilla in which the nobility, clergy and Castilian towns were represented. Another source of income for the Spanish naval preparations in 1560-1571 was the contribution of Catholic Church with its ecclesiastical incomes namely cruzada, excusado and subsidio taxes. Kingdoms of Naples and Sicily which were subject to the Spanish crown, also contributed to the war effort in the Mediterranean. In addition to all these sources, borrowing was another fiscal instrument to finance the Spanish seapower. Eventually, as a result of continuous investment on the Spanish seapower at least for 10 years from 1560, the Spanish managed to join the fleet of Holy League in the Battle of Lepanto (1571) with a considerable force and challenge the Ottoman fleet.

Keywords: Spain, Felipe II, Djerba, Lepanto, finance, servicio, cruzada, excusado, subsidio.

* Bu makale 4-5 Mayıs 2017 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen "Uluslararası 9. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu"nda bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

“Savaş Ekonomisi” bir ülkenin ekonomik ve beşerî kaynaklarını askeri araçların üretimi ve savaşa yönelik altyapı yatırımları için seferber etmesi anlamına gelmektedir. Her ne kadar modern bir kavram olsa da “Savaş Ekonomisi” teriminin 16. yüzyıl Akdeniz Dünyası'na uyarlanabilmesi mümkündür. Zira bu dönemde Osmanlı ve İspanyol imparatorlukları denizlerde amansız bir rekabete girişmişler ve muazzam kaynakları bu mücadelenin temel aracı olan masraflı kadirga filolarına aktarmışlardı. Donanmaların her zaman ordulardan daha karmaşık ve sermaye yoğun örgütlenmeler olduğu kabul edilmektedir.¹ Daimî bir devlet donanmasının idaresi ve bakımı herhangi bir idare için oldukça zordu, zira filolar kara ordularına kıyasla çok daha fazla doğrudan sermaye yatırımına ihtiyaç duymaktaydı. Ordular sefer esnasında araziden beslenebilmekte ve dolaylı olarak desteklenebilmekteyken, donanma hazırlıklarının malî yükü büyük ölçüde merkezi hazine üzerine düşmekteydi.² 16. Yüzyılda binlerce kişiden oluşan mürettebatlarıyla büyük kadirga filolarının ihtiyaçlarının karşılanması askeri güçlerin o dönemde karşılaştığı en büyük malî ve lojistik sorun konumundaydı.³ Kadirgaların sefer için denize açılabilmesi için gereken acil nakit harcamalar ve tersanelere uzun vadeli ve sürekli yatırım ihtiyacı kuşkusuz devletlerin ekonomik kaynakları üzerinde büyük bir baskı yaratmaktaydı. Bu altyapı yatırımlarının gerçekleştirilebilmesi de neticede ülkenin düzenli gelir kaynakları ile bu kaynakları en verimli şekilde kullanacak gelişmiş bir askerî-malî bürokrasinin varlığına bağlıydı.⁴

16. Yüzyılın ikinci yarısında II. Felipe'nin yönetimindeki İspanyol Monarşisi İtalya ve Flandra üzerindeki hakimiyeti, Kuzey Afrika'daki üsleri ve Yeni Dünya'daki kolonileriyle Avrupa Hıristiyan Dünyasının en güçlü devleti konumundaydı. Bu geniş ancak birbirinden bağlantısız coğrafyada İspanyol çıkarlarının korunması büyük ölçüde düzenli piyade birlikleri olan *tercio* alayları ve İspanyol filolarına dayanan masraflı bir askerî mekanizma ile mümkün olmaktadır. Her ne kadar İspanya 1559 Cateau-Cambrésis antlaşması ile İtalya üzerindeki İspanyol hakimiyetine meydan okuyan Fransa'ya boyun eğdiriyse de Katolik Hıristiyanlığın savunması adına Avrupa'da Protestanlar ve Akdeniz'de Osmanlılar ile mücadele etmeye devam etmekteydi. Buna karşılık İspanyol Monarşisi'nin ekonomik ve beşerî kaynakları birçok cephede aynı anda savaşmak için yeterli değildi. Bu nedenle, İspanya gelişmelere göre stratejik önceliklerini gözden geçirerek askerî harekâtlarının başarı şansını arttırmak için kaynaklarını tek bir cephede yoğunlaştırmayı tercih etmekteydi. 1560'dan 1570'lerin sonlarına kadar İspanya ilk olarak Akdeniz'de Osmanlılara karşı yürütülen “Kutsal Savaşa” odaklanmış, daha sonra 1580'lerden itibaren ise İngilizlerle yine büyük ölçüde denizlerde mücadele etmek zorunda kalmıştı. İspanya'nın bu dönemde giriştiği çatışmaların doğası ekonomik kaynakların giderek artan bir şekilde denizgücüne aktarılması anlamına gelmekteydi.

İspanya'nın Kadirga İnşa Programı ve Maliyeti

1560 yılındaki Cerbe Deniz Savaşı'nda İspanyol donanmasının Osmanlı kadirgaları karşısında ezici bir yenilgiye uğraması İspanya'da dikkatlerin Akdeniz'e yönelmesine ve ciddi bir strateji değişikliğinin gündeme gelmesine neden oldu. II. Felipe denizlerde savunma

¹ N. A. M. Rodger, “Introduction: Navies and State Formation”, *Navies and State Formation: The Schumpeter Hypothesis Revisited and Reflected*, Ed. Jürgen G. Backhaus, LIT Verlag, Zürich 2012, s. 11-12.

² I. A. A. Thompson, *War and Government in Habsburg Spain, 1560-1620*, The Athlone Press, Londra 1976, s. 163.

³ Jan Glete, “The Sea Power of Habsburg Spain and the development of European navies (1500-1700)”, *Guerra y Sociedad en la Monarquía Hispánica: Política, Estrategia y Cultura en la Europa Moderna (1500-1700)*, cilt I, Ed. Enrique García Hernán ve Davide Maffi, CSIC, Madrid 2006, s. 837.

⁴ Rodger, “Introduction: Navies and State Formation”, s. 17 ve I. A. A. Thompson, “Navies and State Formation: The Case of Spain (1500-1800)”, *Navies and State Formation: The Schumpeter Hypothesis Revisited and Reflected*, Ed. Jürgen G. Backhaus, LIT Verlag, Zürich 2012, s. 231.

stratejisini terk ederek, Osmanlı denizgücü ile baş edilebilmesi için doğrudan kraliyet idaresi altında 150 kadırgadan oluşan güçlü bir donanma inşa edilmesi emrini verdi. Planlara göre Papalık gelirlerinden *subsídio* ile inşa edilecek 60 kadırgaya ilaveten Kral da kendi payına 40 kadırga inşa edecekti. II. Felipe bunların ödemesini de yine Papalık vergilerinden *cruzada* ile yapmayı planlıyordu. Bu kadırgalara ek olarak Sicilya 16, Napoli 17 ve İspanya Kralı'na bağlı üç şövalye tarikatı 6 kadırga silahlandırılacak, geri kalan kadırgalar ise Aragon Krallığı tarafından donatılacaktı. Bu plana göre ilk yıl 100 kadırgadan fazlası yapılamazdı ama projenin ikinci yılında İspanya 130 kadırgaya sahip olabilir ve nihayetinde de planlanan sayıya ulaşılabilirdi.⁵ Bu yeni donanmanın nihai hedefi Akdeniz sularında İspanyol deniz egemenliğinin (*el señorío de la mar*) sağlanması olduğu için Osmanlı kadırgalarıyla bir deniz savaşında karşı karşıya gelinmesi kaçınılmaz görünmekteydi.⁶

İspanya'nın bu büyük kadırga donanmasının maliyeti ne olacaktı? 1560'larda hazırlanan bir İspanyol raporuna göre 82 denizci ve asker ile 164 kürekçi taşıyan bir kadırganın yıllık giderleri mürettebatın maaşları ve levazımat masrafları ile birlikte 5,653 duka olarak gerçekleşmekte, 347 duka da barut, yelken, halat vs. gibi kadırganın diğer ihtiyaçları için eklenerek bu rakam 6,000 duka'ya tamamlanmaktaydı.⁷ Bu rakamlara göre II. Felipe'nin donanma inşa programını başlattığı yıllarda bir kadırga inşa etmenin maliyetinin 6,000 duka ve yıllık giderinin de aynı şekilde 6,000 duka olduğu görülmektedir. İspanyol kadırgalarının normal giderleri arasında sadece geminin daimî personeli sayılan ve her biri 2 escudo maaş alan 50 askerin maliyeti vardır, ancak sefer zamanı kadırgaların kara birlikleriyle takviye edilerek savaşçı mevcudunun en az 100'e tamamlanmasına özen gösterilmekteydi.⁸ İnebahtı gibi büyük seferler söz konusu olduğu zaman ise kadırgaların asker ihtiyacını karşılayabilmek için sıfırdan yeni tercio alayları kurulması gerekmekte, bu da maliyetleri önemli ölçüde arttırmaktaydı.⁹

İspanya'da bir kadırga inşa etmenin 6000 duka olduğu hesaba katıldığında II. Felipe'nin 1560 yılında uygulamaya koyduğu 150 kadırgalık bir donanma inşa planında sadece gemilerin inşasının bile 900.000 duka'ya yaklaşacağı anlaşılmaktadır. Bu büyük donanmanın yıllık işletme maliyeti de ayrıca 900.000 duka civarında olacaktır. 1560 yılında Kastilya hazinesinin toplam gelirlerinin 3 milyon duka kadar olduğu düşünüldüğünde bu maliyetlerin ne kadar yüksek olduğu daha net anlaşılmaktadır. Burada dikkat çekici olan husus savaş kadırgasının inşa maliyeti yanında işletme maliyetinin de oldukça yüksek olmasıdır, bunun da temel sebebi kürekli bir savaş gemisi olan kadırganın rüzgâr gücüne dayanan kalyonlara göre çok daha kalabalık bir mürettebat taşımasıdır. Yıllık 6000 duka'lık maliyetin 4000 duka kadar sadece mürettebatın yıllık maaşları ve peksimet masrafıydı. Buna karşılık kadırganın kalafatlanması

⁵ Paulo Tiepolo'dan Senato ve Doç'a, 21 Temmuz 1561, Madrid, *Calendar of State Papers Relating To English Affairs in the Archives of Venice (C. S. P. Venice)*, cilt VII, 1558-1580, no. 267, Ed. Rawdon Brown ve G. Cavendish Bentinck, Her Majesty's Stationery Office, Londra 1890 ve David Goodman, *Spanish Naval Power, 1589-1665: Reconstruction and Defeat*, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 56.

⁶ Don García de Toledo'dan II. Felipe'ye, 31 Mayıs 1565, *Colección de Documentos Inéditos para la Historia de España (CODOIN)*, cilt XXIX: Correspondencia de Felipe II con Don García de Toledo y otros de los años 1565 y 1566, sobre los preparativos terrestres y marítimos para defender la Goleta, Malta y otros puntos contra la armada del turco, Imprenta de la Viuda de Calero, Madrid 1856, s. 167.

⁷ Archivo del Museo Naval (AMN), Colección Navarrete, cilt XII, fol. 313, dt. 84.

⁸ 1564 yılında II. Felipe donanma komutanı Don García de Toledo'ya Napoli, Sicilya, Lombardiya ve İspanya terciolarını kadırgalara bindirerek, gemi başına düşen asker sayısını arttırmasını emretmişti. Bkz. Ricardo Cerezo Martínez, *Las Armadas de Felipe II*, San Martín, Madrid 1989, s. 148 ve Luis Bermudez de Castro, "Los Tercios de Galeras", *Conferencias sobre Lepanto*, cilt I, Museo Naval, Madrid 1947, s. 89, 109-110.

⁹ Geoffrey Parker, "Lepanto (1571): The Cost of Victory", *Spain and Netherlands, 1559-1659*, Fontana Press, Londra 1990, s. 130-131.

ve yıllık bakım masrafı 320 duka olarak gerçekleşmekteydi.¹⁰ Buna karşılık 1560 yılı için ele aldığımız bu maliyetlerin sabit kalmadığını vurgulamamız gerekir. Zira İspanya'daki değerli maden bolluğundan kaynaklanan genel fiyat artışları denizcilik sektöründeki maliyetleri de etkilemiş ve kadirga donatım masrafları 1560 ve 1580 yılları arasında önemli ölçüde artmıştı.¹¹

Kadırgaların İdaresi – Sözleşme (Asiento) Sistemi

İspanya'da kadırgaların işletme şekli maliyetlere ve ödemelere etki etmekteydi. 16. yüzyılın ilk yarısında İspanyol Monarşisi sahip olduğu birliklerin, garnizonların ve filoların ihtiyaçlarını karşılamak için büyük ölçüde özel girişimcilerle yaptığı sözleşmelere dayanmaktaydı. Donanma teşkilatında temel olarak iki tip sözleşme bulunmaktaydı: Bunlardan birincisi kraliyete ait kadırgaları işletmek için yapılan sözleşmelerdi. Bu sistemde sözleşmeyi alan kimse kraliyet kadırgalarının yönetimini alıyor ve sözleşmenin şartlarına göre bunların ihtiyaçlarını karşılıyordu. İkinci yöntem ise özel şahıslara ait kadırgaların kraliyet hizmetine girmesiydi. Kadırgaların sözleşmeciye ait olduğu bu sistemde daha esnek ve avantajlı sözleşmeler söz konusu olmakla birlikte muhtemel kayıpların sorumluluğu sözleşmecinin üzerindedir.¹² Bir çeşit kredi gibi işleyen sözleşme sisteminde girişimci belirli bir geminin veya filonun ihtiyaçlarını peşin olarak karşılıyor, kraliyet maliyesi ise daha sonra bu harcamaları belirlenen miktarda geri ödüyordu. Bu yöntem doğrudan devlet idaresine göre hem daha ucuzdu hem de ödemelerin ertelenmesine imkân tanımaktaydı. Buna karşılık girişimciler de kraliyetle yaptıkları sözleşmelerden kâr elde etmek için maliyetleri düşürmek zorundaydılar, bu da yozlaşmış girişimcilerin sözleşme şartlarına uymayarak kâr amacıyla görevi kötüye kullandıkları, kaliteli malzeme kullanmadıkları ve mürettebatı kötü besledikleri yönünde şikayetlere neden olmaktaydı.¹³ Bu iddiaları ciddiye alan II. Felipe denizlerde Osmanlılarla mücadelenin yoğunlaştığı 1560-1574 döneminde kadırgaların çok daha sıkı bir şekilde kraliyet kontrol ve denetimi altına alınmasına gayret etmiş, bu da kaçınılmaz olarak İspanya maliyesi üzerindeki baskıyı artırmıştı. Söz konusu dönemde kadirga inşa programı kapsamında 3,5 milyon dukadan fazla harcanmıştı. Savaşlar ve deniz kazalarında kaybedilenler ile seyir ömürlerini dolduran gemiler de hesaba katıldığında bu dönemde İspanyol Monarşisine bağlı tersanelerde yaklaşık 300 kadirga inşa edildiği tahmin edilmektedir.¹⁴ Gemi inşa maliyetleri yanında 1560 ve 1570'li yıllarda İspanyol Monarşisi Akdeniz'deki garnizon ve filoların işletme masrafları için de yıllık ortalama 1,5 milyon duka harcamaktaydı.¹⁵

İspanyol Denizgücünün Finansmanı

Akdeniz'de Osmanlı denizgücü ile rekabet edebilmek için inşa edilen büyük kadirga donanmasının ve diğer askerî önlemlerin maliyetini İspanya'nın olağan bütçe gelirleri ile karşılaması olanaksızdı. İspanya bu büyük harcamalar için öncelikle Papalığın kendisine malî destek sağlamasını istemekteydi. Avrupa'da Protestanlığın yayıldığı ve Akdeniz'de İslâm tehdidinin ön plana çıktığı bir dönemde II. Felipe birçok eylemini sadece İspanya'nın çıkarları

¹⁰ AMN, Colección Navarrete, cilt XII, fol. 313, dt. 84.

¹¹ I. A. A. Thompson, "Las Galeras en la Política Militar Española en el Mediterráneo durante el siglo XVI", *Manuscrits*, cilt 24, 2006, s. 112. 1580 yılında hazırlanan bir rapora göre İspanya filosuna bağlı bir kadırganın levazimat, maaş ve cephanе masraflarının dahil olduğu yıllık maliyeti 13,757 duka olarak gerçekleşmekteydi. Bk. AMN, Colección Navarrete, cilt XII, fol. 371, dt. 100: Relación de lo que cuesta una galera ordinaria de las de España cada año de comida, sueldo, municiones en esta manera.

¹² José Manuel Marchena Giménez, *La Vida y los Hombres de Las Galeras de España (Siglos XVI-XVII)*, (Universidad Complutense de Madrid, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Madrid 2010, s. 42-43.

¹³ Thompson, *War and Government in Habsburg Spain*, s. 224 ve 262-265.

¹⁴ *Age*, s. 17.

¹⁵ *Age*, s. 69.

için değil, aynı zamanda Katolik Hıristiyan inancının korunması için gerçekleştirdiğini ifade etmekteydi.¹⁶ Katolik Kilisesi'nin topladığı ve “*Tres Gracias*” (Üç Lütuf) olarak da isimlendirilen *cruzada*, *excusado* ve *subsídio* vergileri Papalığın özel izni ve Hristiyanlığın düşmanlarına karşı mücadele şartı ile İspanyol yönetimine bırakılmaktaydı. Bu gelirler arasında en eskisi olan *cruzada* İspanya'nın Endülüs Müslümanlara karşı yürüttüğü *Reconquista*'nın finanse edilmesi için Papalık tarafından kraliyet idaresine verilmişti. *Cruzada* günahlarından bağışlanmak isteyen herkese satılan endüljans belgelerinden elde edilen gelirden oluşmaktaydı.¹⁷ Akdeniz'de iddialı bir denizgücü olmayı amaçlayan II. Felipe kadirga inşa programının maliyetini karşılayabilmek için Papalık'tan *cruzada*'ya ek olarak *subsídio*'nun da kendisine bırakılmasını istedi. 1561 yılının Ocak ayında bu isteği uygun görülen II. Felipe'ye 1560 yılından başlayan 5 yıllık dönem için, 50 kadirga donatılması karşılığında 300,000 duka tahsis edildi. Ancak Papalığın şartlarına göre bu filo sadece Hristiyanlığın ortak düşmanlarına ve Katolik Kilisesi'ne karşı çıkanlara karşı kullanılacaktı.¹⁸ II. Felipe uzun pazarlıklar sonunda bu rakamı 1 Ağustos 1560'tan itibaren geçerli olmak üzere 420.000 duka'ya çıkarmayı başardı.¹⁹ Kraliyet idaresine bırakılan *cruzada* ve *subsídio*'ya ek olarak, cemaatlerin Kilise'ye ödeyecekleri bir vergi olan *excusado* da ilk defa 1567 yılında Papa V. Pius tarafından Katolik Kilisesi'nin düşmanları ile mücadelesi için II. Felipe'ye bırakılmıştı. Kastilya din adamları bu vergi kapsamında kraliyete 250.000 dukalık sabit bir ödeme yapmaktaydılar.²⁰

16. Yüzyılda Kastilya bütçesi üzerine yapılan son çalışmalara göre kraliyete bırakılan Kilise gelirleri Akdeniz'de İspanyol seferberliğinin başladığı 1560 yılında 360,000 duka olmuş, bu rakam 1561, 1562 ve 1563 yıllarında 530,000 duka olarak gerçekleşmişti. Bu gelirler Osmanlı donanma hazırlıklarının Hristiyan dünyasını tedirgin ettiği bir dönem olan 1564, 1565 ve 1566 yıllarında 800,000 duka'ya ulaşmış, ancak Malta Kuşatması'ndan sonra Osmanlıların yeni bir büyük deniz seferine çıkmamaları üzerine takip eden yıllarda tekrar 500,000 duka seviyesine düşmüştü. Bununla birlikte Kutsal İttifak Seferi'nin de etkisiyle 1572 yılından itibaren Kilise gelirleri Kastilya bütçesi içinde 1.200.000 duka'ya çıkmış ve bu gelirler Akdeniz'de İspanyol seferberliğinin zirvesini gösteren 1574 yılında 1.316.000 duka'ya ulaşmıştı.²¹

İspanyol denizgücüne katkıda bulunan bir diğer kaynak Monarşiye tabi İtalyan topraklarıydı. Coğrafi konumu, denizcilik altyapısı ve denizci nüfusu ile İtalya II. Felipe'nin denizgücü stratejisinde hayati öneme sahipti. İspanyol Monarşisi'ne tabi Napoli ve Sicilya

¹⁶ 1568 yılında donanma komutanı Don Juan de Austria'ya gönderdiği talimatlarda II. Felipe İspanyol donanmasının “*Tanrı'nın hizmetinde ve onun kutsal adı ve şerefi için (en servicio de Dios nuestro Señor y gloria de su Santo nombre, fe y reigion)*” kullanılacağını belirtmekteydi. Bkz. Don Juan de Austria'nın donanma komutanlığına getirildiğine dair, 15 Ocak 1568, *CODOIN*, cilt III, s. 304-307.

¹⁷ Her ne kadar 1492 yılında Granada'nın ele geçirilmesiyle İspanya içinde Müslümanlara karşı savaş sona ermiş olsa da Don Fernando *cruzada* gelirlerinin İspanya'ya bırakılmaya devam etmesinde Papalığı ikna etmeyi başarmıştı. Bkz. John H. Elliott, *Imperial Spain, 1469-1716*, Penguin Books, Londra 2002, s. 103 ve Goodman, *Spanish Naval Power*, s. 55-56.

¹⁸ Paulo Tiepolo'dan Senato'ya ve Doç'a, 18 Haziran 1561, Madrid, *C. S. P. Venice*, cilt VII, no. 264 ve Goodman, *Spanish Naval Power*, s. 56. II. Felipe hem bu miktarı yetersiz bulmuş hem de donatılacak 50 kadirganın kullanımı ile ilgili sınırlamaların kaldırılmasını istemişti. Kral ise filonun topraklarının korunması ve gerekebilecek her türlü görev için kullanılabilmesini istemekteydi. Bkz. Paulo Tiepolo'dan Senato'ya ve Doç'a, 21 Temmuz 1561, Madrid, *C. S. P. Venice*, cilt VII, no. 267.

¹⁹ Bu antlaşmanın Akdeniz'de Türklerle mücadelenin devam ettiği 1566 ve 1570 yıllarında da yenilenmesi uygun görülmüştü. Bkz. Thompson, “Las Galeras en la Política Militar Española,” s. 107 ve Thompson, *War and Government in Habsburg Spain*, s. 16.

²⁰ Goodman, *Spanish Naval Power*, s. 56.

²¹ M. Drelichman, H. Voth, “The Sustainable Debts of Philip II: A Construction of Castile's Fiscal Position, 1566-1596”, *The Journal of Economic History*, 70, 4, Aralık 2010, Appendix A.

krallıklarında toplanan vergilerin Kastilya hazinesine katkıları dışında, bu krallıkların İspanyol denizgücü stratejisine asıl katkıları yerel olarak yaptıkları savunma harcamalarıydı. Zira Napoli ve Sicilya herhangi bir Osmanlı saldırısına karşı İspanya'nın Akdeniz'deki ilk savunma hattını oluşturdukları için kıyı istihkamlarına, milis kuvvetlerine ve kadirga filolarına önemli yatırımlar yapmak zorunda kalmışlardı. Napoli ve Sicilya filoları her ne kadar öncelikle kendi bölgelerinin güvenliğinden sorumlu olsalar da İspanyol Monarşisi'nin büyük çaplı harekâtlarına destek vermekteydiler. Sefer zamanı bir araya gelen İspanyol kadirga donanmasının yarısından fazlası İtalyan filolarından oluşmaktaydı. İspanya Osmanlılarla mücadelesinde kendisine tabi İtalyan krallıkları dışında müttefiklerinden de destek bulabilmekteydi. Malta'da üslenen St. Jean Şövalyeleri'nin kadirgaları, Papalık, Floransa ve Lucca filoları da Akdeniz'deki İspanyol harekâtlarına destek vererek İspanyol Monarşisi üzerindeki malî yükü hafifletmekteydiler.²²

İspanya'daki fiyat hareketleri ve ücretlerdeki artışlar sebebiyle İtalya'da kadirga inşa etmek ve donatmak ve askerî hazırlıkları gerçekleştirmek çok daha ucuza mümkün olabilmekteydi. Bu nedenle İtalyan toprakları İspanyol Monarşisi'nin Akdeniz'de gerçekleştirdiği bütün büyük askerî girişimlerde önemli ağırlığa sahipti.²³ Cerbe, Malta, İnebahtı ve Tunus seferleri gibi büyük İspanyol harekâtları İtalya'da hazırlanmıştı ve oluşumları da ağırlıklı olarak İtalyan'dı.²⁴ Askerî hazırlıkların İtalya'da yapılmasının bir diğer sebebi de Yarımada'nın merkezi konumundan dolayı burada toplanan filo ve orduların ihtiyaç duyulan cephelere kolaylıkla sevk edilebilmesiydi.²⁵

İspanyol Monarşisi'nin denizgücü stratejisinin finansmanında Papalığın malî desteği ve İtalyan krallıklarının katkısının yanı sıra Kastilya krallığında toplanan ek vergiler de önemli bir paya sahipti. Olağanüstü bir vergi olan "Servicio" Kastilya Meclisi'nde temsil edilen şehirlerin kraliyet idaresine gönüllü olarak yaptıkları ek katkılarıydı. İspanya'da kraliyetin ek gelir taleplerinin akibeti meclislerde görüşülüp, onaylanmalarına bağlıydı. İspanyol Monarşisi içinde Aragon Krallığı ve diğer özerk bölgeler geleneksel özerklikleri ve anayasal sistemleri tarafından korunduğu için vergi gelirlerinin en rahat artırılması mümkün olan eyalet doğrudan

²² Esteban Mira Caballos, "El Sistema Naval Español en el Siglo XVI: Las Armadas del Imperio", *Revista de Historia Naval*, no. 74, 2001, s. 54 ve M. A. De Bunes Ibarra, "La defensa de la cristiandad: las armadas en el mediterráneo en la edad moderna", *Cuadernos de Historia Moderna*, cilt V, 2006, s. 78. Mikail Acıpinar, *Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa: Akdeniz'de Diplomasi, Ticaret ve Korsanlık, 1453-1599*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2016, s. 119-120, 125-126 ve 153-155. Mikail Acıpinar, "Anti-Ottoman Activities of the Order of the Knights of St. Stephen During the Second Half of the 16th Century", *Seapower, Technology and Trade: Studies in Turkish Maritime History*, Ed. Dejanirah Couto, Feza Gunergun ve Maria Pia Pedani, Denizler Kitabevi, İstanbul 2014, s. 165-172.

²³ V. Carlos ve daha sonra II. Felipe döneminde de İspanyol Monarşisi'nin Akdeniz'de Türklere karşı savunma sorumluluğunun maliyetini büyük ölçüde Napoli ve Sicilya üstlenmekteydi. Bkz. I. A. A. Thompson, "The Armada and the Administrative Reform: The Spanish Council of War in the Reign of Philip II", *The English Historical Review*, cilt 82, no. 325, Ekim 1967, s. 699. Akdeniz'deki çoğu İspanyol seferi gibi Kutsal İttifak Filosunun hazırlıklarına da İspanyol Monarşisine bağlı İtalyan eyaletlerinin katkısı büyük olmuştu. Napoli ve Sicilya krallıkları önemli sayıda kadirga ve asker temin etmiş ve sefer masraflarının da üçte birini ödemişlerdi. Bu eyaletler gelirlerinin %20'sini sefer hazırlıkları için harcarken, İspanya ise gelirlerinin yaklaşık %9'luk bir kısmını Kutsal İttifak seferi için ayırmaktaydı. Bkz. Thompson, "Las Galeras en la Política Militar Española", s. 123 ve Martínez, *Las Armadas de Felipe II*, s. 216.

²⁴ Thompson, "The Armada and the Administrative Reform", s. 709. Bir kıyaslama yapmak gerekirse 1541, 1558 ve 1564 seferleri İspanya'da hazırlanan seferler iken, 1535, 1550, 1559-1560, 1571 ve 1573 seferleri İtalyan ağırlıklı idi. Bkz. Thompson, "Las Galeras en la Política Militar Española", s. 104.

²⁵ Örneğin 1567'de Sicilya, Napoli, Sardinya ve Milan'da bulunan binlerce tecrübeli İspanyol piyadesi düzeni sağlamak için Flandra'ya gönderilmişti. 1568 yılında çıkan Morisko isyanını bastırmak için Don Juan de Austria İtalya'daki askerleri kullanmak zorunda kalmıştı. Aynı birlikler 1571 İnebahtı Savaşı'nda Osmanlılara karşı Kutsal İttifak kadirgalarında hizmet edeceklerdi. Bkz. Geoffrey Parker, *The Grand Strategy of Philip II*, Yale University Press, New Haven ve Londra 2000, s. 84.

idarenin daha güçlü hissedildiği Kastilya'ydı.²⁶ Her ne kadar Kastilya Meclisi'nin kraliyetin taleplerine çok fazla direnme şansı olmasa da müzakereleri uzatarak ödenecek vergi miktarı ve koşulları üzerinde etkili olabilmekteydi.²⁷

II. Felipe 1563 yılında Madrid'de toplanan Kastilya Meclisi'nde İspanyol donanmasının mevcut haliyle denizlerde Türklere direnmesinin mümkün olmadığını ifade ederek yeni inşa edilecek kadirgalar için ek kaynak talebinde bulunmuştu. Kral, son dönemde donanmanın kayıplarının sadece Cerbe ile sınırlı kalmadığını, Turgut Reis'in ele geçirdiği kadirgalar, Sicilya açıklarında kaybedilen gemiler ve La Herradura'daki fırtınada yok olanlar hesaba katıldığında Akdeniz'deki İspanyol kuvvetlerinin büyük bir zafiyet içine düştüğünü vurgulamıştı.²⁸ II. Felipe kaybedilenlerin yerine birçok yeni kadirganın inşa edilip, silahlandırılması gerektiğini ifade etmekteydi. Felipe bu çalışmaların aciliyetini vurgulamak için "Hıristiyanlığın düşmanı" Türk'ün sadece denizlerde zarar vermek için değil aynı zamanda İspanya kıyılarına saldırma amacıyla da büyük bir donanma hazırlığı içinde olduğunu söylemişti. İspanya Kralı İstanbul'daki hazırlıklara ek olarak Cezayir ve Peñón de Vélez'deki korsan filolarının da Osmanlı donanmasıyla birleşip ortak bir saldırı yapabileceklerini belirterek kıyı bölgelerinin tahkim edilmesi gerektiğini vurgulamıştı. İspanya'nın düzenli gelirlerinin yetersiz kaldığı bu muazzam girişimin finansmanı için Kastilya Meclisi'nin talep edilen olağanüstü vergileri onaylaması istenmekteydi.²⁹ 1560-1571 döneminde Kastilya Meclisinin onayladığı *servicio* vergilerinin kraliyet maliyesine yıllık katkısı 400.000 duka'yı bulmaktaydı. Bu ek gelir düzenli ve güvenilir bir malî kaynak olması bakımından da önem arz etmekteydi.³⁰

İspanya'nın Yeni Dünya'dan elde ettiği gelirler de düzensiz ve öngörülemez olmakla birlikte bütçe içinde kayda değer bir yer tutmaktaydı. Koloniler ilk başta hem hammadde kaynakları hem de İspanyol ürünleri için pazar olma potansiyeli taşıyorlardı. Meksika ve Peru'nun ele geçirilmesi ile 1545 yılında Potosí gümüş madenlerinin bulunması Yeni Dünya'dan Avrupa'ya değerli maden akışını hızlandırmıştı. 1503 ve 1660 arası dönemde Sevilla'ya yaklaşık 16.000.000 kg. gümüş ve 185.000 kg. altın gelmişti. İspanyol kraliyet idaresi hâkimiyeti altındaki topraklarından çıkan madenler üzerinde hak sahibi olduğu için İspanya'ya gelen değerli madenlerden *quinto real* denilen beşte bir oranında vergi almaktaydı.³¹ 1560-1574 döneminde Amerikan gümüşünden elde edilen gelirlerin Akdeniz'deki Osmanlı-İspanyol mücadelesine doğrudan yansması sınırlı olmuştu, zira 1560 ve 1570'li yıllar boyunca Yeni Dünya'dan gelen değerli maden miktarı hem sınırlı hem de ön görülemez olmaya devam etmişti.³² Bu dönemde İspanyol kadirgalarının finansmanında Amerikan gümüşünden ziyade Kilise gelirleri ve İtalyan eyaletlerinin katkıları öne çıkmaktaydı.³³ Akdeniz'de İspanyol gücünün zirveye ulaştığı 1574 yılında Kastilya bütçesi

²⁶ Stanley G. Payne, *A History of Spain and Portugal*, cilt I, The University of Wisconsin, Wisconsin 1973, s. 283.

²⁷ C. Álvarez-Nogal ve C. Chamley, "Debt Policy under Constraints: Philip II, the Cortes and Geneose Bankers", *Economic History Review*, v. 67, n. 1, 2014, s. 198 ve Drelichman ve Voth, "The Sustainable Debts of Philip II", s. 4.

²⁸ *Actas de las Cortes de Castilla*, cilt I, Imprenta Nacional, Madrid 1861, s. 22-24.

²⁹ *Actas de las Cortes de Castilla*, cilt I, 24-28 ve Cesáreo Fernández Duro, *Armada Española*, cilt II, Museo Naval, Madrid 1972, s. 49.

³⁰ Drelichman ve Voth, "The Sustainable Debts of Philip II", Appendix A.

³¹ Earl J. Hamilton, "Imports of American Gold and Silver into Spain, 1503-1660", *The Quarterly Journal of Economics*, cilt 43, sayı 3, Mayıs, 1929, s. 468 ve Elliott, *Imperial Spain*, s. 183.

³² R. B. Merriman, *The Rise of the Spanish Empire in the Old World and in the New*, cilt IV: Philip the Prudent, The Macmillan Company, New York 1934, s. 207-209.

³³ II. Felipe 1568 yılında Don Juan de Austria'ya gönderdiği talimatlarda kadirgaların ihtiyaçlarının karşılanması için Katolik Kilisesi'nin destekleri (*subsídio eclesiástico*) ve Napoli ile Sicilya gelirlerinin önemli olduğunu

içinde Kilise gelirlerinin katkısı 1.316.000 duka iken Yeni Dünya'dan elde edilen gelir 700.000 duka'da kalmıştı.³⁴

Her ne kadar 1560-1571 döneminde Akdeniz'de Osmanlı-İspanya mücadelesine etkisi sınırlı olsa da Amerikan gümüşü 1580 ve 1590'lı yıllarda Kastilya bütçe gelirleri içinde kendini hissettirecek ve 1595 yılına gelindiğinde 6 milyon duka'ya yaklaşarak rekor kıracaktı. Portekiz'in İspanya tarafından ilhaki ve 1588 yılındaki Armada Seferi büyük ölçüde Yeni Dünya'dan gelen değerli madenlerdeki bu artışla mümkün olabilmişti. Kadırgalardan çok daha fazla top taşıdığı için daha masraflı olan kalyon tipi gemilerden oluşan filolar Atlantik'teki savaşın maliyetini önemli ölçüde arttırmaktaydı. 16. yüzyılın sonunda Atlantik'teki yüksek maliyetli savaş sonucu İspanyol malî sistemi içinde bir felaketi önleyen en önemli etken Amerika'dan gelen gümüş olmuştur. Bununla beraber Amerikan gümüşündeki artış trendi kalıcı olmamış, 17. yüzyılın başlarından itibaren gelirlerde bir düşüş gerçekleşmişti.³⁵

İspanyol Ekonomisinde Borçlanma

16. yüzyılda Avrupa devletlerinin giriştikleri savaşların sürekli artan giderlerini karşılamak için başvurdukları en önemli malî tedbir borçlanmaydı.³⁶ Devlet gelirleri toplam giderlerin gerisinde kalan İspanya'da da ortaya çıkan malî açık borçlanma yoluyla kapatmaya çalışılmıştı. İspanya'da devlet 15. yüzyıldan itibaren *juros* adı verilen uzun vadeli bonolarla borçlanmaktaydı. Bu yöntemde gelecek yıllara ait düzenli gelirler teminat gösterilerek bonolar satılmaktaydı. Katolik Hükümdarlar Fernando ve Isabel Endülüs Müslümanlarına karşı yürüttükleri Granada Savaşı'nı büyük ölçüde bu şekilde finanse edebilmişlerdi. Habsburg egemenliğinde de borçlanma giderek İspanyol Monarşisi'nin temel finansman aracı haline gelmişti. V. Carlos 1520-32 yılları arasında yıllık 414.000 duka ortalama ile 5,4 milyon duka borç almış, saltanatının sonlarına doğru 1552-1556 yılları arasında Fransa ve Osmanlılarla giriştiği savaşları finanse edebilmek için yıllık 2 milyon ortalama ile toplam 9,6 milyon duka daha borç almak zorunda kalmıştı. İspanya'nın Avrupa finans piyasasında bu kadar büyük miktarda borç bulabilmesinin temel sebebi Kastilya Krallığı'nın gelirlerinin ve daha da önemlisi Yeni Dünya'dan gelen altın ve gümüşün borçlara karşı teminat olarak gösterilebilmesiydi.³⁷

İspanya ortalama %7 faiz ödediği *juro*'lara ek olarak *asiento* isimli kısa vadeli borç sözleşmeleriyle de bankerlerden para bulabilmekteydi. *Asiento*'lar kraliyetin kısa sürede nakit ihtiyacını karşılamasını ve paranın hızla imparatorluğun herhangi bir yerine aktarılmasını sağlamaktaydılar. *Asiento*'lara 1570-75 arası dönemde yıllık %12 faiz ödenmişti. İspanya'nın finansal yapısının sağlamlığı kraliyet, meclisler ve bankerler arasındaki ilişkilere bağlıydı. Zira kraliyet idaresi 18 büyük şehri temsil eden Kastilya Meclisi'yle mevcut vergi miktarlarını müzakere edip, borçlanma üst limitini belirledikten sonra uzun vadeli borçlanmaya (*juros*)

vurgulamaktaydı. Bkz. "II. Felipe'nin Don Juan de Austria'ya donanma komutanlığı ile ilgili talimatları", *CODOIN*, cilt III, s. 320-321.

³⁴ Drelichman ve Voth, "The Sustainable Debts of Philip II", Appendix A.

³⁵ Hamilton, "Imports of American Gold and Silver", s. 466 ve I. A. A. Thompson, "Money, Money, and Yet More Money!: Finance, the Fiscal-State and the Military Revolutions, Spain 1500-1650", *The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*, Ed. Clifford J. Rogers, Westview Press, Colorado 1995, s. 287.

³⁶ Erol Özvar bu dönemde devletlerin maliye politikalarını borç yönetimi üzerine kurduklarını ifade etmektedir. Zira Avrupalı devletlerin temel mali sorununu borç aldıkları anaparanın ve bunun faizinin nasıl ödeneceği meselesi oluşturmaktaydı. Bkz. Erol Özvar, "Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)", *Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler*, cilt I, Haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2006, s. 218.

³⁷ Geoffrey Parker, *Askeri Devrim: Batı'nın Yükselişinde Askeri Yenilikler 1500-1800*, Çev. Tuncay Zorlu, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s. 103-104.

gidebiliyordu.³⁸ V. Carlos saltanatının ilk yıllarında ağırlıklı olarak Alman bankerlerden, özellikle de Fugger ve Welser'lerden borçlanılmaktaydı. 1520-1542 döneminde bankerlerin yaklaşık %50'si Alman, %40'ı İtalyan ve kalan %10'u da İspanyollardan oluşmaktaydı. 16. yüzyılın ortalarından itibaren ise Almanların oranı %25'lere kadar düşmüş, onların yerini İtalyanlar, özellikle de Cenovalı bankerler almıştı.³⁹ II. Felipe 1556'da İspanya tahtına çıktığında yaklaşık 9 milyon duka olan devlet borçları, 1575 yılına gelindiğinde 74 milyon dukaya ulaşmaktaydı.⁴⁰

Ekonomik Kaynakların Yönetimi

İspanya Osmanlılara karşı güçlü bir donanma inşa etmek için başta Kilise gelirleri, olağanüstü vergiler ve İtalyan krallıklarının katkıları olmak üzere farklı kaynakları bir araya getirmeyi başarmıştı, ancak devletin sahip olduğu ekonomik kaynaklar kadar bu kaynakların en verimli şekilde kullanılıp kullanılmadığının da üzerinde durulması gerekir. İyi yönetilen kısıtlı kaynakların savaşta kötü yönetilen daha büyük kaynaklara üstün olduğunu ifade edilmektedir. Bu yaklaşıma göre teşkilat ve kaynakların kontrolü bir toplumda bulunan kaynakların miktarından daha önemlidir.⁴¹ 16. yüzyıl ortalarında İspanyol Monarşisi'nin sahip olduğu geniş kaynaklara rağmen devlet teşkilatının ve kaynaklar üzerindeki devlet kontrolünün göreceli olarak gelişmemiş olması askerî-malî yapıdaki verimsizliğin temel sebeplerinden biri olarak görülmekteydi. Kısıtlı ekonomik kaynakları verimli şekilde kullanabilmek her şeyden önce gelişmiş bir maliye bürokrasisinin varlığına bağlıdır. Bu dönemde İspanyol Monarşisi'nin ekonomik politikalarının düzenleneceği tek bir makam yoktu. Bunun yerine *Consejo de Hacienda*, *Contaduría Mayor de Hacienda* ve *Cuentas* olmak üzere üç kurum bulunmaktaydı. Bu dönemde İspanya'da ekonomi yönetimi içinde yer alan çeşitli idari yapılar arasında belirli bir hiyerarşi ve kurumsallaşmış bir ilişki kurulamamıştı.⁴²

Osmanlı hükümdarları ve merkez maliye bürokrasisi imparatorluk genelinde iktisadî kaynaklarına tam olarak hâkimken İspanyol Monarşisi'nde kral siyasî ve malî gücünü başta soylular, din adamları ve özerk kasaba/şehir temsilcileri olmak üzere yerel elitlerle paylaşmaktaydı. Buna ek olarak farklı özerkliklere sahip olan krallıklardan oluşan İspanyol Monarşisi'nin çeşitli bölgelerinde ek vergi ve asker talepleri çoğu zaman bölgesel meclislerin

³⁸ Álvarez-Nogal ve Chamley, "Debt Policy under Constraints", 193-195 ve Drelichman ve Voth, "The Sustainable Debts of Philip II", s. 5-6. 1522 yılında borç ödemeleri normal gelirlerin %36'sına gelmekteydi. V. Carlos'un saltanatının sonunda bu rakam %68'e kadar ulaşmıştı. Buna karşılık bankerler aracılığıyla borçlanmanın maliyeti korkunçtu. Zira 1520'lerde %17,6 olan faiz oranı 1550'lere gelindiğinde %50'ye yaklaşmıştı. Bkz. Henry Kamen, *Spain 1469-1714: A Society of Conflict*, Pearson-Longman, Londra 2005, s. 94.

³⁹ 1558-1574 yılları arasında İspanya kısa vadeli asientolar ile Cenovalı bankerlerden 14 milyon duka borç almıştı. 1575'e gelindiğinde II. Felipe'nin borçlarının %63,2'si Cenovalı bankerlere aitti. Cenovalıların bu başarısının ardında bankacılık tekniklerini mükemmelleştirmeleri ve para transferini kolaylaştıran yöntemler bulmaları yer almaktaydı. Uzun mesafelerde çok miktarda altın ve gümüş transfer etmenin taşıdığı risklere karşı paraya çevrilebilir değerli kâğıtların dolaşımı çok daha güvenliydi. Bkz. Thomas Kirk, *Genoa and the Sea, 1559-1684*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 2005, s. 29-31, James D. Tracy, *Emperor Charles V, Impresario of War*, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 97-98, Fernand Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, cilt I, Çev. Sian Reynolds, Collins, Fontana 1976, s. 500-504, Stafford Poole, *Juan de Ovando: Governing the Spanish Empire in the Reign of Philip II*, University of Oklahoma Press, Oklahoma 2011, s. 165 ve Kamen, *Spain*, s. 94.

⁴⁰ Thompson, *War and Government in Habsburg Spain*, s. 67-68 ve Martínez, *Las Armadas de Felipe II*, s. 64-65.

⁴¹ Jan Glete, *War and the State in Early Modern Europe: Spain, the Dutch Republic and Sweden as Fiscal-Military States, 1500-1600*, Routledge, Londra ve New York 2002, s. 136.

⁴² Francisco Gallardo Fernandez, *Origen, Progresos y Estado de las Rentas de la Corona de España, su Gobierno y Administracion*, Imprenta Real, Madrid 1805, s. 20-37.

onayına bağlıydı. Bu sistem Osmanlıların gerçekleştirdikleri gibi bir idarî ve mali merkezleşmenin İspanya'da oluşması önünde ciddi bir engel oluşturmaktaydı.⁴³

Savaş Ekonomisinin Zaferi: İnebahtı

İspanya 1560 Cerbe Savaşı'ndan 1571 İnebahtı Deniz Savaşı'na kadar yaklaşık 10 yıllık dönemde Katolik Kilisesi'nin destekleri, Napoli ve Sicilya krallıklarının katkısı ve Kastilya'da toplanan olağanüstü vergi gelirleri sayesinde önemli bir donanma gücünü bir araya getirmeyi başarmıştı. İspanyol Monarşisi'nin Akdeniz'deki bütün tersanelerini seferber ederek gerçekleştirdiği bu gemi inşa faaliyeti sonucunda 1561 yılında 55 olan kadirga sayısı 1574'e gelindiğinde 146'ya ulaşacaktı.⁴⁴ Bu yeni donanma sayesinde İspanya ilk defa Venedik Cumhuriyeti, Papalık ve diğer müttefikleri ile birlikte de olsa Osmanlıların karşısına çıkabilecek bir denizgücü haline gelmişti.

İnebahtı'da Osmanlılara karşı seferber edilen Kutsal İttifak Filosu'nun önemli bir kısmı İspanyol unsurlarından oluşmaktaydı. İttifak filosu içinde İspanyol Monarşisi hesabına 90 kadirga, 24 gemi ve 50 fırkate veya pergende bulunmaktaydı. Papalık 12 kadirga ve 6 fırkate ile ittifaka destek verirken Venedik Cumhuriyeti 106 kadirga, 6 mavna (galeaza), 2 gemi ve 20 fırkate ile filoya katkıda bulunmaktaydı.⁴⁵ Kraliyet müfettişi Francisco Ibarra II. Felipe'ye sunduğu 16 Eylül 1571 tarihli raporunda İttifak filosunda İspanyol Monarşisi hesabına 8.160 İspanyol, 5.208 İtalyan ve 4.987 Alman askeri ile 1.876 gönüllü olmak üzere toplam 20.231 asker bulunduğunu belirtmekteydi.⁴⁶ Venedik'in 11.200, Papalığın ise 2.200 askerle İttifak filosuna destek verdiği hesaba katılırsa Kutsal İttifak filosunun asker sayısının yaklaşık 34.500 civarında olduğunu düşünebiliriz.⁴⁷ Kutsal İttifak donanmasının 207-208 kadirga ve 6 mavna ile Osmanlı donanması ile karşılaştığı görülmektedir.⁴⁸ Buna karşılık İnebahtı limanından ayrılan Osmanlı donanması 230 kadirga ve 70 kalyata'dan oluşmakta ve 2500'ü yeniçeri olmak üzere 25.000 asker taşımaktaydı.⁴⁹

7 Ekim 1571 tarihinde İnebahtı Deniz Savaşı Osmanlılar için büyük bir yenilgiyle sonuçlanmıştı. Savaş sonunda sadece Uluç Ali Paşa komutasındaki 30 kadirga kaçabilmiş, geri kalan Osmanlı kadirgaları ya ganimet olarak ele geçirilmiş ya da batırılmışlardı. Osmanlı

⁴³ Rhoads Murphey, "A Comparative Look at Ottoman and Habsburg Resources and Readiness for War circa 1520 to circa 1570", *Guerra y Sociedad en la Monarquía Hispánica: Política, Estrategia y Cultura en la Europa Moderna (1500-1700)*, cilt I, Ed. Enrique García Hernán ve Davide Maffi, CSIC, Madrid 2006, s. 84 ve 86.

⁴⁴ Martínez, *Las Armadas de Felipe II*, 103 ve Thompson, "Las Galeras en la Política Militar Española", s. 98.

⁴⁵ Duro, *Armada Española*, II, s. 137.

⁴⁶ 8.160 İspanyol askeri Napoli, Sicilya ve Lombardiya tercioları ile Lope de Figueroa ve Miguel de Moncada'nın tercio alaylarının seçme bölüklerinden oluşmaktaydı. Bkz. Francisco Ibarra'dan II. Felipe'ye Kutsal İttifak donanmasındaki askerler hakkında rapor, 16 Eylül 1571, *CODOIN*, cilt III, s. 203-215. Simancas Arşivinde yer alan bir diğer belge İspanya hesabına 27.800 askerin donanmada yer aldığını belirtir. Ancak kanaatimize göre bu belge daha çok donanmaya katılması planlanan askerlerin sayılarını vermektedir. Bkz. Archivo General de Simancas (AGS), Estado/Armada y Galeras, leg. 446: Relación de las galeras y soldados.

⁴⁷ İttifak filosunda yaklaşık 43.500 kürekçi ile 13.000 denizci bulunduğu hesaba katılırsa donanmadaki insan sayısı 90.000'i geçmekteydi. Bkz. Alberto Guglielmotti, *Marco Antonio Colonna alla battaglia di Lepanto*, Felice Le Monnier, Firenze 1862, s. 211 ve Ricardo Cerezo Martínez, *Años Cruciales en la Historia del Mediterraneo, 1570-1574*, Ariel, Madrid 1971, s. 151.

⁴⁸ Don Juan de Austria'dan Don García de Toledo'ya, 16 Eylül 1571, *CODOIN*, cilt III, s. 26-27.

⁴⁹ İnebahtı Raporu, 20 Eylül-8 Ekim 1571, *CODOIN*, cilt III, s. 239-251. İdris Bostan'a göre de İnebahtı öncesi Osmanlı donanması yaklaşık 230 gemi ve 25.000 savaşıdan oluşmaktaydı. Bkz. İdris Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul 2000, s. 288. Guglielmotti Osmanlı donanmasının gücünü 222 kadirga, 60 kalyata, 750 top, 34.000 asker, 13.000 denizci ve 41.000 kürekçi olarak vermektedir. Bkz. Guglielmotti, *Battaglia di Lepanto*, 212. İspanyol tarihçi Ricardo Cerezo Martínez'e göre Osmanlı donanmasında 34.000 savaşı, 45.000 kürekçi ve 13.000 denizci olmak üzere toplam 92.000 kişi bulunmaktaydı ve her iki donanma savaşı, kürekçi ve denizci sayıları bakımından hemen hemen denkti. Bkz. Martínez, *Las Armadas de Felipe II*, s. 219.

donanmasına büyük bir darbe vurduklarını ifade eden İspanyollar ertesi sene Türklerin denizlerde hiçbir varlık gösteremeyeceklerini düşünmekteydiler. Denizde boğulanların tam olarak tespit edilmesinin imkânsız olduğunu ifade eden İspanyol gözlemciler Osmanlıların kayıplarını ölü ve yaralı olarak 30.000'in üzerinde vermektedir. Osmanlılar ayrıca 3486 esir vermişlerdi ve Osmanlı kadirgalarından 15.000 kadar Hıristiyan köle kurtarılmıştı. İttifak filosunda ise 10-15 kadirga kaybedilmiş, 8.000 kişi ölmüş ve 21.000 kişi de yaralanmıştı. Zafer Hıristiyanlara gemi olarak olmasa da insan zayıyatı bakımından pahalıya mal olmuştu.⁵⁰

Sonuç

İnebahtı Deniz Savaşı Osmanlı ve İspanyol imparatorluklarının denizgücünde rekabetleri bağlamında ele alındığı zaman Hıristiyan zaferinin bir tesadüf olmadığı, bilakis İspanyol Monarşisi'nin Cerbe Savaşı'ndan itibaren donanmaya ve denizcilik altyapısına önemli kaynak aktarmasının bir sonucu olduğu görülmektedir. Bu stratejinin ilk aşaması Akdeniz'de Osmanlılara karşı varlık gösterebilecek güçlü bir donanma inşa etmektir. 1571 yılında İspanya, Venedik ve Papalık gemilerinden meydana gelen Kutsal İttifak Filosu İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlı donanmasını yenmeyi başarmıştı. Müttefiklerinin yardımı önemli olmakla birlikte, eğer İspanya'nın 1560 yılından itibaren on yıl boyunca titizlikle takip ettiği Akdeniz'de güçlü bir kadirga donanmasına sahip olmayı temel alan denizgücü stratejisi ve buna aktarılan kaynaklar olmasa İnebahtı'da Hıristiyan zaferi asla mümkün olamazdı, zira İspanya İttifak filosundaki kadirgaların yaklaşık yarısını, savaşçı gücünün ise yarısından fazlasını temin etmişti.

Buna karşılık Hıristiyan zaferinin Osmanlıların denizlerde varlık gösterme iradelerine zarar verdiğini söylemek zordur. Zira 1571-1572 kışında Osmanlı donanması eskisinden de güçlü bir şekilde yeniden inşa edilmiştir. Her ne kadar sonuçları belirsiz yeni bir deniz savaşına girme riski alınmamış olsa da 1572 yazında deniz hâkimiyeti Kutsal İttifak Filosuna bırakılmamıştır. Osmanlı donanmasının büyük bir hızla yeniden inşa edilmesi karşısında II. Felipe İspanyol denizgücü stratejisinin başarısından ilk kez kuşku duymaya başlamıştır. İspanyol denizgücünün Osmanlılarla mücadelede yetersiz kaldığını İspanyol komutanlar da kabul etmekteydi. Don García de Toledo 31 Aralık 1572'de Don Juan de Austria'ya yazdığı mektupta donanmanın 300 kadirgaya çıkarılması için büyük istek duyulduğunu ancak mevcut imkânlarla bunun mümkün olamayacağını ifade etmekteydi. Toledo arzu edilen 300 kadirga hazırlansa bile Türklerin 400 kadirgasına saldırılamayacağını eklemekteydi.⁵¹ Sicilya filosu komutanı Juan de Cardona 300-350 kadirgalık büyük bir donanma inşa edilse bile Osmanlıların bu hamleye karşılık olarak 400 veya 500 kadirga silahlandırmayacaklarının hiçbir garantisi olmadığı ifade etmekteydi. İnebahtı yenilgisinden sonra Osmanlıların 5-6 ay içinde, yarısından fazlası yeni inşa edilenler olmak üzere, 250 kadirgayı silahlandırarak denizlere dönmeleri bu ihtimali destekleyen en büyük kanıt olarak gösterilmekteydi. Özetle, İspanyolların Akdeniz'deki silahlanma yarışını kazanarak Osmanlılarla denizgücü rekabetinde öne geçmeleri mümkün görünmemekteydi.⁵² Bu durumun farkında olan II. Felipe 1577 yılında Don Martín de Acuña'yı Osmanlılarla bir mütareke için zemin yoklaması amacıyla İstanbul'a gönderdi. Acuña Sokullu Mehmed Paşa'dan Osmanlı donanmasının 1577 yazı için denize

⁵⁰ AGS, Estado, leg. 1134, Juan de San Gerónimo'nun İnebahtı Savaşı Hakkındaki Raporu, *CODOIN*, III, s. 248-270, Braudel, *The Mediterranean*, II, 1102, Martínez, *Las Armadas de Felipe II*, s. 224 ve Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", s. 288.

⁵¹ Don García de Toledo'dan Don Juan de Austria'ya, 31 Aralık 1572, *CODOIN*, cilt III, s. 109-111.

⁵² Thompson, "Las Galeras en la Política Militar Española", s. 107-108.

açılmayacağı sözünü almış, Acuña'dan müzakere görevini devralan Giovanni Margliani de İspanya adına Osmanlılarla 7 Şubat 1578 tarihinde bir mütareke imzalamayı başarmıştı.⁵³

KAYNAKÇA

Archivo General de Simancas (AGS)

AGS, Estado/Armada y Galeras, leg. 446: Relacion de las galeras y soldados.

AGS, *Estado*, leg. 1134.

Archivo del Museo Naval (AMN)

AMN, Colección Navarrete, cilt XII, fol. 313, dt. 84.

AMN, Colección Navarrete, cilt XII, fol. 371, dt. 100: Relacion de lo que cuesta una galera ordinaria de las de España cada año de comida, sueldo, municiones en esta manera.

Basılmış Arşiv Kaynakları

Actas de las Cortes de Castilla, cilt I, Madrid: Imprenta Nacional 1861.

Calendar of State Papers Relating To English Affairs in the Archives of Venice, cilt 7, 1558-1580, Rawdon Brown ve G. Cavendish Bentinck (ed.), Londra: Her Majesty's Stationery Office 1890.

Colección de Documentos Inéditos para la Historia de España (CODAIN), cilt III: Correspondencia entre Don García de Toledo, cuarto Marques de Villafranca, y el Sr. D. Juan de Austria, hijo natural de Carlos V, desde el año 1571 hasta el de 1577 sobre sucesos de la armada de la liga, que fué combatió en Lepanto, y otras que sucesivamente se hicieron en los mismos años, Madrid: Imprenta de la Viuda de Calero 1843.

Colección de Documentos Inéditos para la Historia de España (CODAIN), cilt XXIX: Correspondencia de Felipe II con Don García de Toledo y otros de los años 1565 y 1566, sobre los preparativos terrestres y maritimos para defender la Goleta, Malta y otros puntos contra la armada del turco. Madrid: Imprenta de la Viuda de Calero 1856.

Araştırma Eserleri

ACIPINAR, Mikail, "Anti-Ottoman Activities of the Order of the Knights of St. Stephen During the Second Half of the 16th Century", *Seapower, Technology and Trade: Studies in Turkish Maritime History*, Ed. Dejanirah Couto, Feza Gunergun ve Maria Pia Pedani, Denizler Kitabevi, İstanbul 2014, s. 165-172.

ACIPINAR, Mikail, *Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa: Akdeniz'de Diplomasi, Ticaret ve Korsanlık, 1453-1599*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2016.

ÁLVAREZ-Nogal C. Ve Chamley, C: "Debt Policy under Constraints: Philip II, the Cortes and Geneose Bankers", *Economic History Review*, v. 67, n. 1, 2014, s. 192-213.

⁵³ S. A. Skilliter, "The Hispano-Ottoman Armistice of 1581", *Iran and Islam in Memory of the late Vladimir Minorsky*, Ed. C. E. Bosworth, Edinburgh University Press, Edinburgh 1971, s. 496-500 ve Braudel, *The Mediterranean*, II, s. 1150-1154.

- BOSTAN, İdris, “İnebahtı Deniz Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul 2000, s. 287-289.
- BRAUDEL, Fernand, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, cilt I, Çev. Sian Reynolds, Collins, Fontana 1976.
- BUNES IBARRA, M. A. de, “La defensa de la cristiandad: las armadas en el mediterráneo en la edad moderna”, *Cuadernos de Historia Moderna*, cilt V, 2006, s. 77-99.
- CABALLOS, Esteban Mira, "El Sistema Naval Español en el Siglo XVI: Las Armadas del Imperio", *Revista de Historia Naval*, no. 74, 2001, s. 39-54.
- CASTRO, Luis Bermudez de, “Los Tercios de Galeras”, *Conferencias sobre Lepanto*, cilt I, Museo Naval, Madrid 1947, s. 83-112.
- DRELICHMAN, Mauricio, Hans-Joachim Voth, “The Sustainable Debts of Philip II: A Construction of Castile’s Fiscal Position, 1566-1596”, *The Journal of Economic History*, cilt 70, no. 4, Aralık 2010, s. 813-842.
- DURO, Cesáreo Fernández, *Armada Española*, Cilt II, Museo Naval, Madrid 1972.
- ELLIOTT, John H., *Imperial Spain, 1469-1716*, Penguin Books, Londra 2002.
- FERNANDEZ, Francisco Gallardo, *Origen, Progresos y Estado de las Rentas de la Corona de España, su Gobierno y Administracion*, Imprenta Real, Madrid 1805.
- GIMENEZ, José Manuel Marchena, *La Vida y los Hombres de Las Galeras de España (Siglos XVI-XVII)*, (Universidad Complutense de Madrid, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Madrid 2010.
- GLETE, Jan, “The Sea Power of Habsburg Spain and the development of European navies (1500-1700)”, *Guerra y Sociedad en la Monarquía Hispánica: Política, Estrategia y Cultura en la Europa Moderna (1500-1700)*, Cilt I, Ed. Enrique García Hernán ve Davide Maffi, CSIC, Madrid 2006, s. 833-860.
- GLETE, Jan, *War and the State in Early Modern Europe: Spain, the Dutch Republic and Sweden as Fiscal-Military States, 1500-1600*, Routledge, Londra ve New York 2002.
- GOODMAN, David, *Spanish Naval Power, 1589-1665: Reconstruction and Defeat*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- GUGLIELMOTTI, Alberto, *Marco Antonio Colonna alla battaglia di Lepanto*, Felice Le Monnier, Firenze 1862.
- HAMILTON, Earl J., “Imports of American Gold and Silver into Spain, 1503-1660”, *The Quarterly Journal of Economics*, Cilt 43, Sayı 3, Mayıs 1929, s. 436-472.
- KAMEN, Henry, *Spain 1469-1714: A Society of Conflict*, Pearson-Longman, Londra 2005.
- KIRK, Thomas, *Genoa and the Sea, 1559-1684*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 2005.
- MARTINEZ, Ricardo Cerezo, *Años Cruciales en la Historia del Mediterraneo, 1570-1574*, Ariel, Madrid 1971.
- MARTINEZ, Ricardo Cerezo, *Las Armadas de Felipe II*, San Martin, Madrid 1989.

- MERRIMAN, Roger Bigelow, *The Rise of the Spanish Empire in the Old World and in the New*, Cilt IV: Philip the Prudent, The Macmillan Company, New York 1934.
- MURPHEY, Rhoads, "A Comparative Look at Ottoman and Habsburg Resources and Readiness for War circa 1520 to circa 1570", *Guerra y Sociedad en la Monarquía Hispánica: Política, Estrategia y Cultura en la Europa Moderna (1500-1700)*, Cilt I, Ed. Enrique García Hernán ve Davide Maffi, CSIC, Madrid 2006, s. 75-102.
- ÖZVAR, Erol, "Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)", *Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler*, Cilt I, Haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2006, s. 197-239.
- PARKER, Geoffrey, "Lepanto (1571): The Cost of Victory", *Spain and Netherlands, 1559-1659*, Fontana Press, Londra 1990, s. 122-133.
- PARKER, Geoffrey, *Askeri Devrim: Batı'nın Yükselişinde Askeri Yenilikler 1500-1800*, Çev. Tuncay Zorlu, Küre Yayınları, İstanbul 2006.
- PARKER, Geoffrey, *The Grand Strategy of Philip II*, Yale University Press, New Haven ve Londra 2000.
- PAYNE, Stanley G., *A History of Spain and Portugal*, Cilt I, The University of Wisconsin, Wisconsin 1973.
- POOLE, Stafford, *Juan de Ovando: Governing the Spanish Empire in the Reign of Philip II*, University of Oklahoma Press, Oklahoma: 2011.
- RODGER, N. A. M., "Introduction: Navies and State Formation", *Navies and State Formation: The Schumpeter Hypothesis Revisited and Reflected*, Ed. Jürgen G. Backhaus, LIT, Verlag Zürich 2012, s. 9-20.
- SKILLITER, S. A., "The Hispano-Ottoman Armistice of 1581", *Iran and Islam in Memory of the late Vladimir Minorsky*, Ed. C. E. Bosworth, Edinburgh University Press, Edinburgh 1971, s. 491-515.
- THOMPSON, I. A. A., "Las Galeras en la Política Militar Española en el Mediterráneo durante el siglo XVI", *Manuscripts*, Cilt 24, 2006, s. 95-124.
- THOMPSON, I. A. A., "Money, Money, and Yet More Money!: Finance, the Fiscal-State and the Military Revolutions, Spain 1500-1650", *The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*, Ed. Clifford J. Rogers, Westview Press, Colorado 1995, s. 273-298.
- THOMPSON, I. A. A., "Navies and State Formation: The Case of Spain (1500-1800)", *Navies and State Formation: The Schumpeter Hypothesis Revisited and Reflected*, Ed. Jürgen G. Backhaus, LIT Verlag, Zürich 2012, s. 317-351.
- THOMPSON, I. A. A., "The Armada and the Administrative Reform: The Spanish Council of War in the Reign of Philip II", *The English Historical Review*, Cilt 82, No. 325, Ekim 1967, s. 698-725.
- THOMPSON, I. A. A., *War and Government in Habsburg Spain, 1560-1620*, The Athlone Press, Londra 1976.
- TRACY, James D., *Emperor Charles V, Impresario of War*, Cambridge, University Press Cambridge 2002.